

הלכות ערובי תחומין סימן תמו תמו

רפ.

באר הגולה

כ לפרוש רבנו תם וכו'
לה מדרש משהו שבצירוף
דעות דקא הוא, וכן
דעת הר"א"ש (מיהו) פי
(הרמב"ם) (שם לה)
(הרמב"ם) וסבא סה, עיינא
טו, ל מקיים שם (פי)
הר"ה וסבא סה, עיינא
פי, וסבא סה, עיינא.

א משנה ערובין ליה
(מ"א) וקובי אליעזר שם
ב משנה שם
ל"ט (מ"א) וקובי יוסי
דקוביא, וקוביא וקוביא
במשנה בלשון הקמ"ס.
ג ענינו לעיל במימון
ח"ב (ואם טו) ד לשון
הקמ"ס בפרק
ה' מהלכות ערובין (מ"א).

ערוב. * כגוש חולקים: ל ד לשמנייה ערובי תחומין (יג) מברך (יד) על מצות ערוב, (א) (טו) ואומר בזה
הערוב והא מטר לי (טו) לילך במקום (יז) פלוני אלפים אמה לכל רוח. ואם מערב לרבים אומר
הא מטר לפלוני ולפלוני או לכני מקום פלוני:

תמו דין ערובי תחומין ביום טוב שחל להיות סמוך לשבת. וכו' ה' סעיפים:

א (א) יום טוב שחל להיות סמוך לשבת, בין מלפניה בין מלאחריה, או שני ימים טובים של
גלויות, (ב) יש לו לערב שני ערובין (ג) לשתי רוחות, וסמוך (ד) על איזה מהם שירצה ליום הראשון,
ועל הערוב שברוח השנייה ליום השני. או מערב ערוב אחד לרוח אחת וסמוך עליו (ה) לאחד משני
הימים, וביום השני יהיה כבני העיר ובאלו לא עשה ערוב ויש לו אלפים אמה לכל רוח. בכמה
דברים אמורים, בשני ימים טובים של גלויות, אבל בשני ימים טובים של ראש השנה, הרי הן
(ו) כיום אחד, ואינו מערב לשני ימים אלא (ז) לרוח אחת. (ח) יבין מהנה אדם על ערובו ואומר
ערוב לשבת זו אבל לא לשבת אחרת, (ט) לשבת אחרת אבל לא לשבת זו, לשבתות ולא לימים
טובים, לימים טובים ולא לשבתות: ב [י] (י) המערב לשני ימים טובים (יא) של גלויות או

שערי השוקה

ב (בש"ע) המערב לשני ימים טובים של גלויות. וכתב בנדע ביהודה מהורה הנגז
סימן מ"א אם צריך ביום שני ללך לעיר שהיא רחוקה מפני ערב לששה אלפים אמה,
יכול להיות כערב יום טוב ערוב שיהיה רחוק אלפים אמה קצרות מקומו, וביום טוב
ראשון לך מקומו עד ערב לערוב אלפים אמה מקומו, ורצה שיעזר שם על כל פנים

א (ב) כיום אחד. ואפלו נאכל בראשון, יוצא בשני, דקדשה אחת הן אפלו לגאל, רשבים והרמב"ם. ועין סימן ח"ב סעיף א' מה שכתבנו שם. ועין מנן אברהם (מ"א):

באור הלכה

שהיום בין השמשות, אי נזקא בכין השמשות דרבי והודה או אפלו בכין
השמשות דרבי יוסי שהוא זמן מועט מאד קדם צאת הכוכבים, ונדאי מסתברא
ואפלו בכין השמשות דרבי יוסי, דמעקר הדין בנדאי הלכה קרבי יוסי נגד רבי
ההודא, כדאמר הגמרא (פסחים דף ב' ע"א) וקא מקימא לן דער צאת הכוכבים
קמקא הוא, אלא דמחקרין קרבי יהודא לענין שבת, וכדאמר הגמרא הלכה קרבי
יהודה לענין שבת, ועל פן לענין ערובי תחומין בנדאי יוכל לסתם על דעת רבי
יוסי, כן רצה לענין דעת:

* ויש חולקים. הנה מלשון המחבר משמע דמעקר הדין מפס בדעה ראשונה,
דהוא דעת רש"י (שם לה) דיה היג סמיקא (הרמב"ם) (ה"ל פ"ו ח"ג) ונדרב
הפניד (שם) שעומד בשיטתו, ולא בדעת חוספלות (שם לה) דיה שיהיה והרא"ש
(פ"ו ט"ו) ונעניית דעמי צריך עיון גדול, והנה מציינו תשעה ראשונים דקברי
דאפלו דרביבד אין ערובו ערוב כשעוב בין השמשות, והם הרבנו חננאל וסבא
(לה) והרבנו תם (בבתי"ט) והרשב"א (נהמוכא בחוספלות (שם)) והרמב"ם ונשבת
בהר"א וקדושישו (שם לה) דהעקר דהרבנו חננאל, דמימרא צא ערב וערב בין
השמשות, הוא קפודש רבנו חננאל דקאי רק אצורכי חצרות) והרשב"א
בדורושו (שם שם, ערובין ע"ה) והרא"ש (שם פ"ב ט"ו) ונשבת דעת רבנו תם
דניא, כדמוכא מהרמב"ם) והרשב"א בערובין דף ע"ו ע"א) והר"ן בשבת סוף
פרק ב' (י"ד) ר"ה (ה"א) והרמב"ם בפרק כולל מערבין יוסי (ה"א) וקנה לו להביא
דעה זו לעקר ונדעה ראשונה בשם יש אומרים, וצריך עיון לדינא, ונדע עוד,
דלדעת המחמירין לענין תחומין לענין זמן בין השמשות, יש פלוגתא דרבננא

אין
(ד) על איזה מהם שירצה. ואין
לאיזה מהם שירצה, ומיורי גם כן
שמכנן בהנחתו שערובו יקנה לו
בין השמשות של איזה משני הימים.
היגו
האחר יהנה כבני ירו: (ו) כיום אחד
וכו'. דקיום אחד ארץ חשבינן ליה,
וביום אחד אינו יכול לערב היקנה
לקאן: (ז) לרוח
אחת. והוא הדין דאינו יכול לומר
יקנה לי ערובי קאן היום ולמחר
איהנה כבני ירו: (ח) וכן וכו'. אריש
הענין קאי, כמו שם שזכר
לפניה ערוב אחד בערב יום טוב
ושחול עליו לבדו או רק על השבת
שחבר יום טוב: (ט) לשבת אחרת.
והוא שיהיה ערובו קיים
באותו שבת בין השמשות.
ובשמשותיו לכמה שבתות, צריך
להשגיח תמיד שמא נתעפש או
התליע, וזה הוא דבר המצוי, ובפרט
במי
הקנין, או נאבד לגמרי (אחרונים):
ב (י) המערב לשני ימים טובים
וכו'. רצונו לומר, שפרש בהר"א
שיחול הערוב על שני הימים או על
שבת ויום טוב: (יא) של גלויות.
ולאפוי שני ימים טובים של ראש
השנה, אף אם נאכל ערובו ביום
הראשון (א) יכול לילך גם בשני.

באר היטב

ובמהר"ל נוספת אם מטר לערב בני לילה למנו. וכתב הט"ם אברהם (מ"א) ולפי
מה שכתבנו סימן צ' סעיף י"ו וביא שרי, וכן משמע ממה שכתב סימן ש"א סוף
סעיף ב'. והמערב בגלויות, יכול לערב לזכר הרשות. כ"ח יוסי, עין מנן אברהם (שם):
ד (א) ואומר. ואם לא אמר, אינו ערוב, כמו שכתב סימן ח"ב סעיף ב'. ועין סוף
סימן שס"ו (מ"א):

א (ב) כיום אחד. ואפלו נאכל בראשון, יוצא בשני, דקדשה אחת הן אפלו לגאל, רשבים והרמב"ם. ועין סימן ח"ב סעיף א' מה שכתבנו שם. ועין מנן אברהם (מ"א):

משנה ברורה

אחד נקטינן להקל משום דהוא מלתא דרבנן. ועין לעיל בסימן
שצ"ג סעיף ג' במשנה ברורה (סי' טו-טז) ובאור הלכה (רי"ה אבל)
במה שכתבנו שם: ד (יג) מברך וכו'. אף על גב שאם לא ירצה
לילך חוץ לאלפים אין צריך ערוב, (טו) מכל מקום שיהא לומר וצנונו
שלא לילך בלי ערוב, כענין שחייטה שמתברך עליה אף על גב
שאינו מחויב לאכל בשר: (יז) על מצות ערוב. ואם לא פרך,
(יח) אינו מעכב: (טו) ואומר בזה הערוב וכו'. ואם לא אמר, לא
הוי ערוב ומנן אברהם (מ"א). מיהו אם אמר וקא זה לערב, מהני
(יט) דרביבד חתי ארם (כלו ט"ו). וכל זה כשערב בפה, אבל אם
ערב בגלויות, ככנהה לחוד סגי כשהלך לשם (כרי מגדים נ"א)
(מ"א): (טז) לילך. בלבוש הנפש לילך למחר, וכן איתא לעיל
בסימן ת"ט סעיף ז'. ואם מערב לכל השבתות, יאמר לכל שבתות
השנה: (יז) פלוני. פרוש, במקום זה, דהא אומר בשעה שמיני:

א (א) יום טוב וכו' סמוך לשבת וכו'. דיום טוב ושבת וכן שני
ימים טובים של גלויות שתי קדשות הן, ולכן אין ערוב יום אחד
שהו לחבור: (ב) יש לו לערב וכו'. פרוש, יכול לערב שני ערובין
כפעם אחת וכו': (ג) לשתי רוחות. (ו) ומכנן שהערוב שייך
בגלויות הנה לילך משם האלפים, יקנה לו שבייתה בכין השמשות
של יום זה לצרף מחר, והערוב שבד שני יקנה לו שבייתה בכין
השמשות דרבי ונדרב הדין לפרע שבמקום הזה קנה לו שבייתה היום בכין
השמשות, ויבדלעיל
בסימן תי"ג (ס"א) אף מפנין שברך צד אחד ביום ראשון, שוב אינו רשאי
לילך באותו יום לצד השני: (ה) לא אחד משני הימים. היגו
האחר יהנה כבני ירו: (ו) כיום אחד
וכו'. דקיום אחד ארץ חשבינן ליה,
וביום אחד אינו יכול לערב היקנה
לקאן וסציה: (ז) לרוח
אחת. והוא הדין דאינו יכול לומר
יקנה לי ערובי קאן היום ולמחר
איהנה כבני ירו: (ח) וכן וכו'. אריש
הענין קאי, כמו שם שזכר
לפניה ערוב אחד בערב יום טוב
ושחול עליו לבדו או רק על השבת
שחבר יום טוב: (ט) לשבת אחרת.
והוא שיהיה ערובו קיים
באותו שבת בין השמשות.
ובשמשותיו לכמה שבתות, צריך
להשגיח תמיד שמא נתעפש או
התליע, וזה הוא דבר המצוי, ובפרט
במי
הקנין, או נאבד לגמרי (אחרונים):
ב (י) המערב לשני ימים טובים
וכו'. רצונו לומר, שפרש בהר"א
שיחול הערוב על שני הימים או על
שבת ויום טוב: (יא) של גלויות.
ולאפוי שני ימים טובים של ראש
השנה, אף אם נאכל ערובו ביום
הראשון (א) יכול לילך גם בשני.

שער הצינור

ד (טו) מנן אברהם (מ"א): (פ) רמ"א לעיל בסימן שצ"ה (ס"א), והוא הדין תבא:
(יט) ולפי זה אפשר דאפלו לא אמר כלל, רק שמכנן עליו על מצות ערוב, יהיה
נושב זה כאלו אמר וקא זה לערוב, ומה שהמריד האחרונים הניגו בשלא ככך

א (ב) עין במשנה ל"ה (מ"א) ורש"י שם (רי"ה חסמה): (ב) אחרונים: ב (ג) מנן
אברהם (מ"א) ורש"י שם (רי"ה חסמה):

הנדרה, (ד) וכי...
זה מקרי דבר מצוה...
די חוכבים או...
פרק בכל מטרבין...
ב יאין מערב...
לו שנים צא וערב...
עליו מעבוד וכו'...
ה' (י) שניהם קני...
ה' חסם, או שצא לפנים...
שליש בגורים (כו) את...
זה שבייתה בשיבתה...
ין חלוק בין פת וכו'...
זכר מצוה. ובמקום...
נשואיו. והוא הדין...
לעשות עקשור, שם...
אל עם הארץ או כן...
אמרא (מסחים מט)...
לנו עם הארץ שדבר...
במצות, ולא צדיק...
הא (ו) פת עם הארץ...
אכן אם ידוע שלא...
בסימן שלי"ט (מ"א)...
השקחה במעונו, אם...
זה מצוה, בין שכל...
דאי רבים, או ללכת...
דין שביים ותקנה...
דמיירי בשמחה של...
זכרים ונקבות, לזה...
מלילך שם, ועל...
בדו משני מקום, ואם...
הר"ן דכין וקנה שם...
מחר לכחולה בין...
הערב וכו'. משום...
ח"ט סעיף ו', עין...
ג (יא) אמרו לו...
דאף לענין ערוב...
ואינו קנה הערוב...
א לשני דהניח בין...
ב קנו ערוב. ולכל...

הדכות תפלת המנחה סימן רלג

רלג זמן תפלת המנחה. וכו' ב' סעיפים:

אמי (א) שהתפלל תפלת המנחה לאחר שש שעות (ב) ומחצה ולמעלה (ב) [א] יצא. ועקר זמנה מתשע שעות ומחצה, ולמעלה יעד הלילה לרבנו, ולרבי יהודה עד פלג המנחה (ג) שהוא עד סוף אהת עשרה שעות חסר רביע. הגה: (ד) ומשערין (ט) שעות אלו לפי ענין היום, ואף אם היום ארך משערין (ז) לשתיים עשרה שעות והם נקראים שעות זמניות, וכן כל מקום ששערו נזכרים בשעות משערין לשעות אלו (מכ"ב) כפירוש המשנה בפרק המא דברכות (ס"ג). גאסיקנא (ה) דעבד כמו עבד ודעבד כמו עבד, והוא ששעשה (ו) לעולם קחד (ז) מצינהו, (מ"א) (מ"ב)

אמי (א) שהתפלל תפלת המנחה לאחר שש שעות (ב) ומחצה ולמעלה (ב) [א] יצא. ועקר זמנה מתשע שעות ומחצה, ולמעלה יעד הלילה לרבנו, ולרבי יהודה עד פלג המנחה (ג) שהוא עד סוף אהת עשרה שעות והם נקראים שעות זמניות, וכן כל מקום ששערו נזכרים בשעות משערין לשעות אלו (מכ"ב) כפירוש המשנה בפרק המא דברכות (ס"ג). גאסיקנא (ה) דעבד כמו עבד ודעבד כמו עבד, והוא ששעשה (ו) לעולם קחד (ז) מצינהו, (מ"א) (מ"ב)

שערי תשובה

אמי (א) שהתפלל תפלת המנחה לאחר שש שעות (ב) ומחצה ולמעלה (ב) [א] יצא. ועקר זמנה מתשע שעות ומחצה, ולמעלה יעד הלילה לרבנו, ולרבי יהודה עד פלג המנחה (ג) שהוא עד סוף אהת עשרה שעות והם נקראים שעות זמניות, וכן כל מקום ששערו נזכרים בשעות משערין לשעות אלו (מכ"ב) כפירוש המשנה בפרק המא דברכות (ס"ג). גאסיקנא (ה) דעבד כמו עבד ודעבד כמו עבד, והוא ששעשה (ו) לעולם קחד (ז) מצינהו, (מ"א) (מ"ב)

באר היטב

אמי (א) שהתפלל תפלת המנחה לאחר שש שעות (ב) ומחצה ולמעלה (ב) [א] יצא. ועקר זמנה מתשע שעות ומחצה, ולמעלה יעד הלילה לרבנו, ולרבי יהודה עד פלג המנחה (ג) שהוא עד סוף אהת עשרה שעות והם נקראים שעות זמניות, וכן כל מקום ששערו נזכרים בשעות משערין לשעות אלו (מכ"ב) כפירוש המשנה בפרק המא דברכות (ס"ג). גאסיקנא (ה) דעבד כמו עבד ודעבד כמו עבד, והוא ששעשה (ו) לעולם קחד (ז) מצינהו, (מ"א) (מ"ב)

משנה ברורה

אמי (א) שהתפלל תפלת המנחה לאחר שש שעות (ב) ומחצה ולמעלה (ב) [א] יצא. ועקר זמנה מתשע שעות ומחצה, ולמעלה יעד הלילה לרבנו, ולרבי יהודה עד פלג המנחה (ג) שהוא עד סוף אהת עשרה שעות והם נקראים שעות זמניות, וכן כל מקום ששערו נזכרים בשעות משערין לשעות אלו (מכ"ב) כפירוש המשנה בפרק המא דברכות (ס"ג). גאסיקנא (ה) דעבד כמו עבד ודעבד כמו עבד, והוא ששעשה (ו) לעולם קחד (ז) מצינהו, (מ"א) (מ"ב)

אמי (א) שהתפלל תפלת המנחה לאחר שש שעות (ב) ומחצה ולמעלה (ב) [א] יצא. ועקר זמנה מתשע שעות ומחצה, ולמעלה יעד הלילה לרבנו, ולרבי יהודה עד פלג המנחה (ג) שהוא עד סוף אהת עשרה שעות והם נקראים שעות זמניות, וכן כל מקום ששערו נזכרים בשעות משערין לשעות אלו (מכ"ב) כפירוש המשנה בפרק המא דברכות (ס"ג). גאסיקנא (ה) דעבד כמו עבד ודעבד כמו עבד, והוא ששעשה (ו) לעולם קחד (ז) מצינהו, (מ"א) (מ"ב)

שער הדין

אמי (א) שהתפלל תפלת המנחה לאחר שש שעות (ב) ומחצה ולמעלה (ב) [א] יצא. ועקר זמנה מתשע שעות ומחצה, ולמעלה יעד הלילה לרבנו, ולרבי יהודה עד פלג המנחה (ג) שהוא עד סוף אהת עשרה שעות והם נקראים שעות זמניות, וכן כל מקום ששערו נזכרים בשעות משערין לשעות אלו (מכ"ב) כפירוש המשנה בפרק המא דברכות (ס"ג). גאסיקנא (ה) דעבד כמו עבד ודעבד כמו עבד, והוא ששעשה (ו) לעולם קחד (ז) מצינהו, (מ"א) (מ"ב)

אמי (א) שהתפלל תפלת המנחה לאחר שש שעות (ב) ומחצה ולמעלה (ב) [א] יצא. ועקר זמנה מתשע שעות ומחצה, ולמעלה יעד הלילה לרבנו, ולרבי יהודה עד פלג המנחה (ג) שהוא עד סוף אהת עשרה שעות והם נקראים שעות זמניות, וכן כל מקום ששערו נזכרים בשעות משערין לשעות אלו (מכ"ב) כפירוש המשנה בפרק המא דברכות (ס"ג). גאסיקנא (ה) דעבד כמו עבד ודעבד כמו עבד, והוא ששעשה (ו) לעולם קחד (ז) מצינהו, (מ"א) (מ"ב)

זית מרדכי פסק... (כו) ונהגו לתקן... (מ"א) (מ"ב)

הני סעודה גדולה... (מ"א) (מ"ב)

גדולה נבית יוסף... (מ"א) (מ"ב)

רק באופן למנוחה... (מ"א) (מ"ב)

מותר אפילו סמנה... (מ"א) (מ"ב)

להתחיל, ובהנהגה... (מ"א) (מ"ב)

דאין אסור אלא... (מ"א) (מ"ב)

זמן מנחה קטנה... (מ"א) (מ"ב)

היום: (כח) משום... (מ"א) (מ"ב)

מזהו נדרה התייב... (מ"א) (מ"ב)

הכי מאי תפלתה... (מ"א) (מ"ב)

היא לבית המנוחה... (מ"א) (מ"ב)

לענין לילה לפסוק... (מ"א) (מ"ב)

קמוז אפילו סמנה... (מ"א) (מ"ב)

אסור, אף ודענו... (מ"א) (מ"ב)

עש"ו

עמ"י

בינ"ד

זרח בחושך אור לישרים

זרח בחושך אור לישרים

ספר

אור לציון

תשובות

א

כולל תשובות, פסקי הלכות, וחקרי דינים,
מארבעת חלקי שו"ע
אשר חברתי וערכתי בחמלת ה' עלי
הצב"י בן ציון אבא שאול ס"ט
ר"מ ישיבת "פורת יוסף" ירושלים.

יר"ל ע"י

ישיבת "פורת יוסף" ומכון "אור לציון"
פה עיה"ק ירושלם ת"ו

שנת שועתי אליך ותרפאני (תשמ"ז) לפ"ק

שבועה שניה, אלא לענין שבועה שנשבע לא יצאה השבועה לבטלה, ולכן הגמ' דחתה הכי השתא וכו', שאין דמיון בין נזירות לשבועות.

שהרי בנזירות אף אם לא נשאל לא הוי לבטלה, ודו"ק.

סימן ט'

ת"ח שמחל על כבודו

שאלה: ת"ח שתובע את חבירו שלא יקום מפניו, שעל ידי זה גורם לו שמתמעט כבודו בעולם הכא כדברי חז"ל, האם רשאי לשמוע לו.

תשובה הנה הרמב"ם בהלכות ת"ת (פרק ה' הי"א) כתב וז"ל, הרב המובהק שרצה למחול על כבודו בכל הדברים האלו, או באחד מהן וכו', הרשות בידו, עכ"ל. והגאון מבריסק דקדק דלשיטת הרמב"ם מחילה מועילה אך ורק ברבו מובהק, אבל מחילה של קימה כפני חכם או זקן אין מחילה מועילה, שהרי הרמב"ם כתב דין זה שם בפרק ה' שכולו עוסק בדין רבו מובהק, (כמו שכתב הכסף משנה שם ה"א), ואילו בפרק ו' שעוסק שם בדין כבוד חכם וזקן, לא כתב שאם מחלו על כבודם הרשות בידם, משמע שחכם או זקן לא יכול למחול על כבודו, ולבטל מחבירו מצוה שמחוייב מהתורה, ולפי זה לא יכול התלמיד חכם לתבוע את חבירו שלא יקום מפניו, למרות שחורש שמתמעט כבודו בעולם הבא.

אמנם מרן בש"ע יו"ד (סימן רמ"ד סי"ד) כתב וז"ל: וכולם (האמורים לפני כן, דהיינו חכם, זקן, אב"ד, ונשיא). שמחלו על כבודם כבודם מחול, ואעפ"כ מצוה לכבדם ולקום מפניהם קצת, עכ"ל. וכתב הכ"י שם, שמקור לדין זה מהגמ' מסכת קידושין (דף ל"ב ע"א), והתם בגמ' לא איירי כלל בדין חכם וזקן אלא בדין רבו מובהק בלבד, אלא ודאי שדעת מרן שלומדים דין חכם וזקן שמחלו על כבודם מדין רבו מובהק, וכמו ברבו מובהק שמחל על כבודו הרשות בידו, כנזכר בגמ' שם, וכן פסק מרן בש"ע (שם סימן רמ"ב סל"ב), גם בחכם וזקן הרשות בידם למחול, הרי להדיא שדעת מרן גם חכם יכול למחול על כבודו, ולענין מעשה, אם הדבר הזה נמצא בציבור שכולם עומדים לאותו ת"ח, גם הוא יעמוד, כדי שלא יהיה משונה מהציבור שכולם עומדים והוא יושב, אבל אם הוא נמצא לבד, רשאי לא לעמוד בפני אותו ת"ח.

ושוב הראוני שכ"כ הגאון מבריסק זצ"ל בספרו שם

סימן י'

תינוק שנולד בין השמשות אימתי מלין אותו

76 שאלה: תינוק הנולד אחר השקיעה, אימתי חשיב כנולד ביום, ואימתי ספק ואימתי חשיב כנולד בלילה.

תשובה הנה ידועה מחלוקת ר' יהודה ור' יוסי, אימתי זמן בין השמשות, והוא כמס' שבת (דף ל"ד ע"ב ול"ה ע"א), דלר' יהודה משתשקע החמה מתחיל בין השמשות כל זמן שפני מזרח

מאדימין וכו', ושיעור זה למסקנה הוא שיעור מהלך שלשת רבעי מיל, (והיינו שלש עשרה וחצי דקות, דמיל הוא שמונה עשרה דקות, (ש"ע סי' תנ"ט ס"ב, ורמ"א סי' רס"א ס"א), ואחר שלשת רבעי מיל הוי לילה, ודעת ר' יוסי, בין השמשות הוא כהרף עין בלבד, וזמנו לאחר שנשלם בין השמשות דר' יהודה, דהיינו עד שלש עשרה וחצי דקות מהשקיעה עדיין הוי יום, ואחר כך בין השמשות

שבעים ושתיים דקות הוי ספק, דחיישינן לר"ת ולגאונים, ונימול לתשיעי, ובליל שבת לעשירי, ואין נימול בשבת. אלא אם כן נולד בליל שבת אחר שבעים ושתיים דקות לשקיעה דהוא זמן צאת הכוכבים לר"ת, דאז הוי לילה ודאי לכ"ע.

כהרף עין, ואחר כך הוי לילה, ופסקה הגמ' התם כר' יהודה לענין שבת, וכו' יוסי לענין תרומה, ופירש רש"י דמספקא לן הלכתא כמאן, לפיכך אזלינן הכא לחומרא והכא לחומרא.

יידועה נמי מחלוקת ר"ת והגאונים בענין שקיעה וצאת הכוכבים, דלר"ת (שבת שם, ופסחים צ"ד ע"א) שתי שקיעות הן, שבתחילה מתכסית השמש מעינינו והיא שקיעה ראשונה, וכשנשקע אור השמש מרוב הרקיע הוי שקיעה שניה, ומן השקיעה הראשונה עד צה"כ הוי ארבע מילין, (שבעים ושתיים דקות), כדאיתא התם בפסחים, ומשקיעה שניה עד צה"כ הוא שלשת רבעי מיל כדאיתא בשבת, ומשקיעה ראשונה לשניה הוא מהלך שלש מילין ורביע, ולדבריו, מן השקיעה הראשונה לשניה עדיין יום גמור הוא, ומן השקיעה השניה מתחיל ביה"ש ונמשך זמנו שלשת רבעי מיל, ואח"כ הוי לילה, וזוהי ג"כ שיטת מרן השו"ע (באו"ח סי' רס"א ס"ב), אבל לדעת הגאונים (הובאו שם בכה"ל) ליכא אלא שקיעה אחת בלבד, ומן השקיעה שלנו מתחיל בין השמשות, ונמשך זמנו שלשת רבעי מיל, ואח"כ הוי לילה.

והנה בנידון דידן גבי תינוק שנולד ביה"ש, יש הסוברים שאם נולד עד שלש עשרה וחצי דקות מן השקיעה, חשיב כנולד ביום ונימול לשמונה, דמצרפין שיטת ר"ת והו"ל ס"ס, (עי' רדב"ז חלק ד' סימן רפ"ב), ספק שמא הלכה כר"ת והוי ודאי יום, ואף את"ל דהלכה כהגאונים דהוי ביה"ש, הרי ביה"ש הוא ספק יום, לפיכך נימול לשמונה, והוי קולא, שאם נולד במוצ"ש תוך שלש עשרה וחצי דקות לשקיעה, ימול בשבת, ומכל מקום לאחר שלש עשרה וחצי דקות דליכא אלא חדא ספיקא, ימול לתשיעי ולעשירי, (בלילות החול לתשיעי, ובליל שבת לעשירי).

ויש הסוברים שאם נולד אחר שלש עשרה וחצי דקות לשקיעה הוי לילה ודאי, כשיטת הגאונים, לפיכך אפילו נולד בע"ש בזמן הנ"ל ימול בשבת, ולא חיישינן לר"ת, דלא כדאי לבטל מצות מילה בשמיני משום ר"ת.

ויש הסוברים דבין אם נולד תוך שלש עשרה וחצי דקות ובין אם נולד אחר כך, עד

אולם המנהג דלא כתדא מהני שיטתי, אלא מהשקיעה עד עשרים ושבע דקות חשיב ספק וימול לתשיעי ולעשירי, ואחר עשרים ושבע דקות הוי לילה ודאי, ונלע"ד ליישב המנהג, משום דלא חיישינן לר"ת, כיון שהגאונים לא סברי כוותיה, ונראה שכן היא גם דעת הרמב"ם, שהרי כתב בהל' שבת (פ"ה ה"ד) וז"ל: משתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינונים הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום וכו', והעושה מלאכה בין השמשות בע"ש ובמוצ"ש בשוגג חייב חטאת וכו', וכוכבים אלו לא גדולים הנראים ביום וכו', אלא בינונים, ומשיראו שלשה כוכבים אלו הבינונים הוי זה לילה ודאי, עכ"ל. מבואר בדבריו, דמשיצאו ג' כוכבים בינונים הרי זה לילה ודאי, ומותר בעשיית מלאכה במוצ"ש, ואי הוה ס"ל כר"ת (שיציאת ג' כוכבים בינונים הוא אחר ארבע מילין מהשקיעה), הוה ליה לפרושי ולמימר דימתין עד שיעור ארבע מילין, שהרי אפשר לטעות בדבריו ולומר דג' כוכבים דקאמר היינו כשיטת הגאונים (דהיינו שלש עשרה וחצי דקות מהשקיעה), ואיכא בזה תקלה גדולה, אלא ודאי לא ס"ל כר"ת, ועוד, דאף מי שנוהג כר"ת היינו דווקא לחומרא ולא לקולא, לפיכך אם נולד תוך שלש עשרה וחצי דקות, אין לומר כסברא ראשונה ולצרף שיטת ר"ת להחשיבו כנולד ביום, ולהקל במי שנולד במוצ"ש למולו בשבת, אלא ימול ביום ראשון מספק.

וגם אין לומר כסברא השניה, שאם נולד אחר שלש עשרה וחצי דקות הוי לילה ודאי, ולהקל במי שנולד בע"ש אחר שלש עשרה וחצי דקות למולו בשבת, אלא ימול ביום ראשון מספק, והטעם משום דעד עשרים ושבע דקות לשקיעה הנראית לעינינו (כאן בא"י), איכא לאיסתפוקי בכיה"ש, דהרי אנו רואים בחוש דמן השקיעה ועד צה"כ יש בערך 25-28 דקות, ולא שלש עשרה וחצי דקות כדאיתא בגמ', לפיכך צריך להחליט או שהשקיעה שלנו נכונה וצה"כ אינו נכון, או להיפך,

שצה"כ הוא הנכון והשקיעה אינה נכונה, די ש להסתפק בזמנינו מהי השקיעה האמורה בגמ', אם בשעה שגלגל חמה שוקע ונעלם מעינינו, או דילמא כל זמן שהאדמומית נראית כמערב עדיין יום הוא, ורק כשהאדמומית תעלה למעלה הוא זמן השקיעה, לכן אפילו נולד אחר שלש עשרה וחצי דקות מן השקיעה כליל שבת, אין למולו בשבת, ואפילו נולד אחר שמונה עשרה או עשרים וארבע דקות, הוי ספק עד עשרים ושבע דקות, דיתכן דצה"כ שלנו הוא האמת ורק אז הוי לילה ודאי, ורק אם נולד אחר עשרים ושבע דקות ימול בשבת, דעתה הוא לילה ודאי, שכבר יצא הספק מלבנו. וגם כסברא שלישיית דחיישי לר"ת לא עבדינן, כדפרישנא לעיל דלא חיישינן לר"ת אפילו לחומרא.

עוד נלע"ד דעיקר הטעם דלא מצרפינן שיטת ר"ת לס"ס להקל באיסור שבת תוך שלש עשרה וחצי דקות לשקיעה, משום דלא עבדינן שום ס"ס באיסור שבת ביה"ש. תדע, דהא בלא ר"ת נמי איכא ס"ס, ולא עבדינן ליה, והוא ספק אם הלכה כר' יוסי דעדיין יום הוא, ואף את"ל דהלכה כר' יהודה דהוי ביה"ש, הלא ביה"ש גופא הוא ספק יום, ואין לומר דהוי ס"ס משם אחד, דספק במחלוקת תנאים בצירוף ספק במציאות (דא"א לברר), חשיב שפיר ס"ס, אף דהוי משם אחד, ומי שרגיל בספרי הפוסקים מחכמי ספרד יראה שהחשיבו כעין זה ספק ספיקא.

ונ"ל הטעם דלא מצרפינן לס"ס בכה"ג, שהרי הרמב"ם בהל' קידוש החודש (פ"ב ה"ט) כתב וז"ל: ראוהו ב"ד עצמן (את הירח) בסוף יום תשעה ועשרים, אם עדיין לא יצא כוכב ליל שלשים, ב"ד אומרים מקודש, שעדיין יום הוא, ואם ראוהו כליל שלושים אחר שיצאו שני כוכבים, למחר מושיבין שני דיינים (אחרים) אצל אחד מהם, ויעידו השנים בפני השלושה ויקדשוהו השלושה, עכ"ל. והקשה שם המהר"ל בן חביב כמה קושיות על זה, חדא, דקאמר דאם עדיין לא יצא כוכב הוי יום, משמע הא יצא כוכב אחד הוי ביה"ש, ואילו בגמ' (שבת ל"ה ע"ב) אמרינן דכוכב אחד הוי יום, ועוד, דמרישא משמע אם יצא כוכב אחד הוי ביה"ש ויקדשו למחר, וכסיפא קאמר דאם

ראוהו אחר שיצאו שני כוכבים יקדשו למחר, משמע דאם יצא רק כוכב אחד הוי יום ויקדשו עתה, ועוד, דהכא תולה ידיעת היום וביה"ש בכוכבים, דמשמע אם לא יצא כוכב אחד הוי יום אף שכבר שקעה החמה, ואילו בהל' שבת (פ"ה ה"ד, שהבאנו לעיל) כתב דמן השקיעה ואילך הוי ביה"ש, דמשמע אף שלא יצא עדיין כוכב אחד הוי ביה"ש, ואת"ל דהיינו הך, שיציאת כוכב אחד (ע"פ הרישא, או שני כוכבים ע"פ הסיפא) הוא עם שקיעת החמה, מ"מ אמאי שינה הרמב"ם בלשונו הכא מהתם, עי"ש שהארין עוד.

ונלע"ד שהרמב"ם סובר, דמה שגמ' בשבת פסקה כר' יהודה לענין שבת וכו' יוסי לענין תרומה, לא כפירוש רש"י דפירש דמספקא לן הלכתא כמאן ואזלינן הכא לחומרא והכא לחומרא, אלא דהאמת העיקר להלכה כר' יוסי, כדקי"ל בכ"מ דנימוקו עמו, (וכן משמע משער הכוונות (ענין קבלת שבת דרוש א' דף ס"ד ע"ג) וז"ל: ובעת שקיעתה ממש וכו' לקבל תוספת קדושת שבת, ע"כ. ומשמע דאפי' ששקעה החמה אכתי יום הוא לענין תוספת שבת, ובלשון הזה איתא נמי בסידור הרש"ש). אלא שחז"ל החמירו בדבר המסור לכל, דחששו להמון העם שלא יכשלו, ולכן פסקו להחמיר כר' יהודה לענין שבת, דמן השקיעה חשיב ביה"ש, אבל לענין קידוש החודש שאין מסור לכל אלא לב"ד בלבד, אוקמוה אדינא כר' יוסי, ולדידיה כוכב אחד יום אף שהוא אחר השקיעה, דהא דקאמר שמואל בגמ' דכוכב אחד יום, אליבא דר' יוסי קאמר דהלכתא כוותיה, ובשני כוכבים הוי ביה"ש, ובשלשה כוכבים הוי לילה, וצ"ל דמן הכוכב השני לשלישי הוא כהרף עין, ובוזה נחיישבה הקושיה האחרונה שהבאנו לעיל בשם המהר"ל בן חביב, ומה שהקשה הכא מדידיה אדידיה נמי יש ליישב, דלעולם כוכב אחד יום, אלא דאף על פי כן לא יקדשוהו ב"ד היום, דשמא עד שיקדשוהו יהא לילה ולא אדעתיהו, לפיכך יקדשוהו למחר, ומיהו אין צריך למחר להושיב ג' דיינים ולהעיד בפניהם, דכיון שראוהו ביום שפיר דמי, ויקדשוהו למחר בלא עדות, אבל אם ראוהו אחר שיצאו שני כוכבים דהיינו ביה"ש, יקדשוהו למחר, ובעינן שיעידו השנים בפני שלשה, דמה שראוהו אתמול לא מיקרי יום, לפיכך צריך עדות, ולכן כתב הרמב"ם בתחילה אם לא עלה כוכב ליל

במה חטא, א"ר יוסי, לא נחלקו בעשה מלאכה ביה"ש, דפטור לכו"ע, שאני אומר מקצת מלאכה עשה היום (בשבת) ומקצת מלאכה למחר (ביוה"כ), ואין כאן מלאכה שלימה שמתחייב עליה, על מה נחלקו, על שעשה מלאכה ביום, ואינו יודע אם בשבת עשה אם ביוה"כ עשה, שר"א מחייב חטאת ור' יהושע פוטר, ע"כ.

ופשטות המשנה משמע שר' יוסי חולק על ת"ק, דת"ק ס"ל אף בעשה מלאכה ביה"ש נחלקו, וגם דבכרייתא (שם, ע"ב) מבואר שחכמים פליגי אר' יוסי, דקתני אמרו לו הגביה בין השמשות מהו, אמר להן דקדקתם אחרי, ע"ש. ומסתברא דת"ק דמתניתין ס"ל כחכמים דברייתא, ויסוד מחלוקתם היא, דר' יוסי לטעמיה דס"ל דביה"ש כהרף עין, ולכן בכל מלאכה שעשה, אפילו הגבהה, תלינן שעשאה מקצתה היום ומקצתה למחר, וחכמים ס"ל כר' יהודה, דביה"ש הוא שיעור שלשת רבעי מיל, ויש שהות לעשות מלאכה שלימה בביה"ש. וכן משמע קצת שם בפירושו רבינו גרשום.

וכיון דת"ק דמתניתין וחכמים דברייתא פליגי אר' יוסי וסברי כר' יהודה, נסתפקה בזה הגמ' בשבת אם הלכה כר' יהודה, או כר' יוסי דנימוקו עמו, ופסקה לחומרא.

מהכא שאם עדיין לא עלו שני כוכבים אין צריך עדות למחר.

היוצא מדברינו, דאע"ג שהעיקר לדינא כר' יוסי, מכל מקום לענין שבת חששו חז"ל לר' יהודה, וה"ה גבי מילה, דאע"ג דנולד במוצ"ש תוך שלש עשרה וחצי דקות לשקיעה, ולהלכה עדיין יום הוא, מ"מ החמירו חז"ל כר' יהודה להחשיבו כספק וימול ליום ראשון, ולא שייך לצרף שיטת ר' יוסי בזה לספק ספיקא, דחז"ל הם שחששו לר' יהודה אף שעיקר הדין כר' יוסי בלא ספק ספיקא, ואם כר' יוסי דהלכתא כוותיה לא עבדינן למולו ביום שבת, מכ"ש שאין לנו לצרף שיטת ר"ת דלית הלכתא כוותיה למולו בשבת, ולכן מלין ליום ראשון.

ועוד נראה לומר, שהגמ' בשבת שפסקה כר' יהודה לענין שבת וכר' יוסי לענין תרומה, היינו משום דמספקא לן הלכתא כמאן, וכפירוש"י, ואף על גב דקיי"ל בכל מקום כר' יוסי משום דנימוקו עמו, בנ"ד נסתפקה הגמ' מחמת המשנה בכרייתא (דף י"ט ע"א) דקתני, עשה מלאכה ביה"ש, ספק בשבת ספק ביוה"כ (שחל יוה"כ ביום א', ועשה מלאכה בביה"ש שבין שבת ויוה"כ), ר' אליעזר מחייב חטאת, דממ"נ עביד איסורא, ור' יהושע פוטר, דאין מתחייב חטאת עד שיוודע לו

סימן י"א

בענין הטפת דם ברית

ברית, ולא בחלק שלמעלה מן העטרה, שכתב שם האו"ז וז"ל: זה כמה שנים הביאו לפני תינוק וכו' כבן שנה וכו' שנולד כשהוא מהול וכו', ומפני רבים אמרתי להטיף דם בעלמא כעין סריטה מראש הגויה בחתיכת מילה שתותכים בראש הגויה וכו', עכ"ל. וביאר החזו"א דר"ל דדווקא מן העטרה ולמטה מהני, דכיון דמשום ערלה כבושה אתינן עלה, צריך הטפת דם ברית במקום הערלה, ולפי"ז כתב שנראה לו דכל למטה מן העטרה כשר להטפת דם ברית, וסיים ע"ז (שם כד"ה והלכה) דהלכה זו

בגמ' שבת (דף קל"ה ע"א), מסקינן דתינוק הנולד כשהוא מהול, וכן גר שנתגייר כשהוא מהול, צריך להטיף מהם דם ברית. וכן פסק מרן בשו"ע יו"ד (סי' רס"ג ס"ד, וסי' רס"ח ס"א).

והנה מרן החזו"א (יו"ד סי' קנ"ד ס"ק ג'), העיר בזה על מנהג המוהלים כיום שנוהגים להטיף דם ברית בדוגמאות הנ"ל, בעור שלמעלה מן העטרה, והביא שם דמהאור זרוע (הל' מילה סי' צ"ט) נראה דכל למטה מן העטרה כשר להטפת דם

בעוהשי"ת

עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ

ספר

ישראל והזמנים

על עניני זמני היום והלילה
ומצות התלויים בהם

ח"ב

הנקרא "שרגא לחיים" בו יבואר זמן בין השמשות וזמן הלילה לשימות השונות שבחז"ל ובראשונים, ובעיקר יאיר נתיב במחלוקת ר"ת והנאוונים.

ח"ג

יכיל מבלאות של הזמנים המדוייקים לכל יום ויום, לפי השימות השונות שבחז"ל ופוסקים, וספחתי לו מבוא אשר בו יתבאר בקצרה ובראשי פרקים מקור מוצא כל שיטה ואופן החשבון

כל אלה חוברו יחדיו בעזרת ד' יתברך ויתעלה

ע"י הצעיר באלפי

ישראל דוד הארפענעם

רב דביהמ"ד "ישראל והזמנים"

ומו"צ בבית הוראה שע"י התאחדות הרבנים

מח"ס ישראל והזמנים ג"ח, שו"ת ויברך דוד ב"ח

ס' חינוך ישראל, שו"ת מקדש ישראל, ס' נשמת ישראל

שו"ת נשמת שבת ד' חלקים, וש"א"ס

נדפסה פעם ראשונה שנת תשמ"ד

שנת תשס"ב לפ"ק

מהדורה חדשה מורחבת

"דפוס הכתב"

עוד מצואר בגמ' (שם דף לה:): דפני מורח מאדימין (דקאמר רבה, רש"י) לאו מורח ממש קאמר אלא הכוונה על פני מערב וקרי ליה פני מורח משום שהוא פנים המאדימין את המזרח (פרש"י לערב חמה שוקעת במערב והרורי החמה מאדימין את המזרח וכו' שנגדה עכ"ל) וע' ציאר הדברים בתורת האדם להרמב"ן ודוק.

74 בין השמשות דרבי יוסי

אבל רבי יוסי חולק על רבי יהודה וס"ל דבין השמשות אין לו משך זמן והוא כהרף עין, זה (לילה) כנס, וזה (יום) יולא, ואי אפשר לעמוד עליו, ומצואר בגמ' (דף לה.) לאחר דכבר שלים ביהשמ"ש דרבי יהודה מתחיל ביהשמ"ש דרבי יוסי [ול"ע על המ"ב (בשעה"ס סי' תרנ"ב סק"א) שכתב דרגע האחרון של ביהשמ"ש דרבי יהודה הוא ביהשמ"ש דרבי יוסי, וזה שלא כמסקנת הגמ' במס' שבת כנ"ל, והגם שבאמת הוא מחלוקת התנאים במס' נדה (דף נג) אבל להלכה קיי"ל כנ"ל, וע"ע להלן בכמ"ק] אלא שנחלקו הראשונים אם ביהשמ"ש של רבי יוסי מתחיל "תיקף" בגמר ביהשמ"ש דרבי יהודה, או שיש קצת הפסק ביניהם ע' בדברינו להלן בסי' ה'.

בין השמשות דשמואל

ד' ושב (בדף לה:): מביא הגמרא משם ר' יהודה אמר שמואל בזה"ל כוכב אחד יום, שנים בין השמשות, שלשה לילה.

סיכום מהנ"ל

נמצא דכמה שיעורין נאמרו להחלפת זמן בין השמשות: א) לרצה אליבא דרבי יהודה הוא משמשקת החמה כל זמן שפני מורח

מאדימין, ב) לרצ יוסף אליבא דרבי יהודה הוא משמשקת התחתון, ג) לרבי יוסי הוא כהרף עין מלפני הלילה, ד) לשמואל הוא משנראו שני כוכבים.

ובכו כן כמה זמנים נאמרו ממי הו לילה, א) לרצה ולרצ יוסף אליבא דרבי יהודה הוא משמשקת העליון והשווה לתחתון, ב) לרבי יוסי הוא איזה זמן אח"כ משהו (דהא לאחר דשלים ביהשמ"ש דרבי יוסי מתחיל ביהשמ"ש דרבי יוסי), ג) לשמואל הוא משנראו ג' כוכבים.

ודע דאף בדברי רבי יהודה לא זכר ענין "צאת הכוכבים" לדין לילה (רק הכסיף העליון והשווה לתחתון) מ"מ מצואר בהרצה ראשונים דהא לרבי יהודה הו לילה משמשקת העליון והשווה לתחתון היינו משום דס"ל דאו הוא זמן צאת הכוכבים, כדכתבו הראשונים דהא דנתן רבי יהודה שיעור הילוך ג' רבעי מיל לביהשמ"ש (משמשקת החמה או משמשקת אף דקיי"ל דעד צאה"כ יום הוא, ומצאה"כ לילה, כדדרשין לה מקרא במס' פסחים (דף ב.), וכמו כן נקטינן להלכה הא דאמרו בגמ' דכוכב אי יום, ב' כוכבים ביהשמ"ש, ג' כוכבים (בינונים) לילה, היינו משום דהיום שאין אנו בקיאים בכוכבים על כן מספק"ל לרבי יהודה אי חשיב האי צאה"כ (ועוד דקאמר לא כוכבים גדולים הנראין ביום, ולא כוכבים קטנים הנראין בלילה, אלא כוכבים בינונים) על כן נתן שיעור של ג' רבעי מיל לשיעור ביהשמ"ש, ע' בתוס' (שבת דף לה. ד"ה תרי, מגילה דף כ: ד"ה והא, פסחים דף ב. ד"ה והא) ובריטב"א (ריש פסחים) ובתוספות רבינו יהודה (ברכות) תוס' הרא"ש (פ"ב דשבת וריש ברכות), וכ"ה בר"י

(נתיב י"ב ח"א דיני שו ליה לר"מ דמתקשה בסג קאמר שיעור ג' רבעי מ קאמר דזמן צאה"כ הוא שקעה"מ, ע' להלן סי' ב דדין לילה חלוי בזמן צאת בדברינו להלן בסוף פירק וסוכרים שהוא מופלג ו] לרבי יהודה בביהשמ"ש נ (לרצה) או משמשקת את משום דאו (כשמתחיל לה לראות איזה סוג כוכבים לילה, אבל לא דעס "הכסיף התחתון"

בוותיה דמאן קיי"ל להלכה ה) ולהלכה לא הוכרעה על כן נפנ דף ל"ה סוף ע"א) אמר יהודה לענין שבת (ולה מלכא בערב שבת חיי והלכה כרבי יוסי לענין אכלי כהנים תרומה עד דרבי יוסי), וכן מצואר להלכה. (וע"ע בזה"ל סי' וצסי' תפ"ט ס')

ו) וע' בהמשך דברינו: עצמן כמה פעם ר' יוסי לעשות ממנו כ (סי' רל"ג סק"א) לע ביהשמ"ש דרבי יוסי, ויות חט"ו בזה"ל) דמעיקר כדאמרינן במסכת פסחים

יממא (פי' ועד בכלל, יממא הוא) אלא דמחמריין לענין שבת כר' יהודה עיי"ש (וה"ה לכל מיילי דאורייתא), וכ"כ עוד המ"צ בשעה"ל (סי' תצ"ח סקל"ו) דמעיקר ההלכה קי"ל כרבי יוסי, ורק לכחילה מחמריין כרבי יהודה [אלא שעיי"ש דמשנראה צ' כוכבים אף רבי יוסי מודה דהוי ציהשמ"ש, וכ"כ כמה אחרונים ששמואל הנ"ל דקאמר כוכב אחד יוס, שנים צין השמשות, שלשה לילה זה מתאים עם שיטת רבי יוסי דציהשמ"ש כהרף עין (וכ"ה צביאור הגר"א בסי' רס"א), ולגירסת רבינו חננאל שם מימרא הנ"ל (אמר ר"י) אמר שמואל אמרו משמיה דרבי יוסי, מיהו י"א דמימרא דשמואל הנ"ל קאי נמי אליבא דרבי יהודה, ואכ"מ].

ועל פי דברים אלו נראה להרחיק יותר מעד בטעם שמעיקר הלכה קי"ל כרבי יוסי והוא על פי הכלל שכללו לנו חז"ל במסכת עירובין (דף מו:): רבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי, ובמסכת גיטין (דף סו:) במחלוקת התנאים אי מיילי מימסרי לשלית, וקאמר שם דהלכה כר' יוסי, ומקשה שם הגמ' מה ראה רבי לומר הלכה כר' יוסי וכו' לא ראיית את ר' יוסי אלמלא ראייתו נימוקו עמו וכו' רבי יוסי נימוקו עמו, וע"ע במס' עירובין (דף נא.) ועיי' מג"א (סי' קנ"ו) ובתוס' תענית (דף כח. ד"ה אי) מבואר דמסתברא כוותיה דרבי יוסי בכל מקום אף נגד חביריו, וכ"מ מרש"י עירובין (דף נ"א ע"א) וכ"כ האו"י (ת"א סי' תצ"ו) והרשב"א חולין (דף פ. ד"ה הא), אבל דעת כמה ראשונים דהלכה כרבי יוסי מתבירו אבל לא מחביריו ע' סמ"ג (מ"ע ד' בסופו) וצרא"ש (פ"א דמס' סוכה סי' ל"א), וע' יד מלאכי (כלל ר"ל) שכן דעת רוב ראשונים וע' צמ' תהלה

(נתיב י"צ ח"א דיני שבת), וכן היה פשיטא ליה לר"ם דנתקשה בצמירת רבי יהודה דכאן קאמר שיעור ג' רבעי מיל, ואילו צמ"ס פסחים קאמר דזמן צאה"כ הוא בשיעור ד' מיל אחר שקעה"ח, ע' להלן סי' צ"ג, ולפי זה כו"ע סברי דדין לילה תלוי בזמן צאת הכוכבים, אלא שיעויין בדברינו להלן בקוף פירקין סי' ה' שיש חולקים וסוברים שהוא מופלג [ולא הנ"ל צ"ל דמה שס"ל לרבי יהודה דציהשמ"ש מתחיל משתקע החמה (לרצה) או משהכסיף המחנות (לרצ' יוסף) היינו משום דאז (כשמתחיל להחשיך קצת) כבר יכולין לראות איזה סוג כוכבים, ושמא מאז כבר הוי לילה, אבל לא דע"ס "משמשקע החמה" או "הכסיף המחנות" משוי הספק].

← כוותיה דמאן קי"ל להלכה (כר' יהודה או ר' יוסי) ה) ולהלכה לא הוכרעה בגמרא כמאן נקטינן, על כן נפסק בגמ' (מסכת שבת דף ל"ה סוף ע"א) אמר רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה לענין שבת (ולא מחמירי שאם עשה צו מלאכה צערב שבת חייב אשם תלוי, רש"י) והלכה כרבי יוסי לענין תרומה (לחומר"א דלא אכלי כהנים תרומה עד דשלים צין השמשות דרבי יוסי), וכן מבואר פשוט בכל הפוסקים להלכה. (וע"ע צה"ל סי' שמ"צ ד"ה ציהשמ"ש, ובסי' תפ"ט ס"צ ד"ה וכן).

← ו) וע' בהמשך דברינו שהגר"א והמ"צ סמכו עצמן כמה פעמים להקל לזרף שיטת ר' יוסי לעשות ממנו ס"ס, ע' מ"צ שעה"ל (סי' רל"ג סקכ"א) לענין חפלת מנחה עד ציהשמ"ש דרבי יוסי, ויותר מזה כ' המ"צ (בסי' תט"ו צה"ל) דמעיקר הדין קי"ל כר' יוסי כדלחמריין במסכת פסחים (דף ג.) דעד צה"כ

דרבי יהודה הוא ע"י הוא כהרף עין הוא משנראה שני המי הוו לילה, א) דרבי יהודה הוא יתון, ב) לרבי יוסי דהא לאחר שלים המ"ש דרבי יוסי, ג' כוכבים.

יה לא נזכר ענין לילה (רק הכסיף מ מבואר בהרצה הוי לילה משכסיף משום דס"ל דאז צו הראשונים דהא ילון ג' רבעי מיל או משכסיף) אף ה, ומצאה"כ לילה, תמים (דף ב.), וכמו דו בגמ' דכוכב אי כוכבים (ציונים) שאין אנו צקיאים צי יהודה אי חשיב לא כוכבים גדולים ענים הנראין בלילה, נתן שיעור של ג' ע' בתוס' (שבת דף כ: ד"ה והא, ו) וצריטב"א (ריש יודה (ברכות) תוס' ברכות), וכ"ה צרי"ו

לדוד (על שו"ע או"ח סי' ש"מ אות ד') וצעין
 זוכר (מערכת ה' אות מ"ב) נאלץ שיש חילוק
 אם חכמים חלקו עליו מטעם אחד או כשחלקו
 עליו (כמה תנאים) מטעמים שונים, דבכה"ג י"ל
 דהלכה כוותי' (דרבי יוסף) כנגד כל אחד ואחד,
 ע' כיו"ב בשו"ת פני מציץ (יו"ד שכ"ה) בנוגע
 הא דקיי"ל הלכה כר"ע מחזירו ולא מחזירין],
 אבל צ"ב טהרת המים (מערכת מ' כללי
 המשניות אות נ"ח) כ' דרוב הפוסקים סוברים
 דהלכה כרבי יוסף אף מחזיריו הוצא צברכי"י,
 וע"ע צשד"ח (מערכת ה' אות קטז), ודברי
 סופרים (כלל קפ"ו, ושם במילואים) וכן ראה
 בשו"ת עמודי אש (סי' ד' כלל י"ב) שהאריך
 נפלאות בזה אי גם כנגד רבים הלכה כר' יוסף
 שנימוקו עמו (ועשו"ת חלק"י ח"ב סי' נ"ה
 מזה), ועשו"ת אור לציון (תו"ד סי' י') דדעת
 הרמב"ם ושעה"כ שהעיקר אף גבי שבת כרבי
 יוסף, אלא שהחמירו כרבי יהודה גבי שבת שהוא
 מסור לכל.

← ובמה' ברכות (ב' ע"ב) מצואר דגם ר"מ ק"ל
 כר' יוסף עי' רש"י שם, שו"ר בשפת
 אמת (שבת דף ל"ה ע"א ד"ה בגמרא) שהעיר
 כעין הנ"ל, אלא שראיתי בטעם שחז"ל קבעו
 כאן להחמיר כרבי יהודה כיון דאיפלגי רבה ורב
 יוסף אליציה ש"מ דנקטינן כוותיה להחמיר,
 ולאחר זמן מלאמי בשו"ת מהר"ם מרוטנובורג
 האחרונים (סי' ה') בתוך הדברים שדן לענין אי
 מותר להחפול מנחה צביהשמ"ש כ' עוד טעם
 להמיר משום דלענין חפלת מנחה יש לסמוך על
 רבי יוסף דביהשמ"ש הוא כהרף עין לפני נאה"כ
 כיון דבעלמא קיי"ל כרבי יוסף לגבי רבי יהודה
 אלא שלענין שבת קיי"ל לחומרא כרבי יהודה
 עיי"ש, וא"כ לדבריו בכל מידי דרבנן יכול לסמוך

דדיעבד על דעת רבי יוסף, ולא משמע כן
 בפוסקים, שו"ר גם בשו"ת עולת שמואל (סי'
 כ"ט) לענין שבות צביהשמ"ש של אפוקי יומא
 דשבתא אי מותר לזרוך, והעלה לאיסור כיון
 דלרבי יוסף אז יום גמור הוא והלכה כרבי יוסף
 מחזירו, וכעין זה הוא במ"ב שם (צבכה"ל).

ז) ואף דבגמרא מצואר דקיי"ל לחומרא כרבי
 יהודה, אבל הרבה פוסקים סתמו
 להלכה כמימרא דשמואל דבין השמשות מחיל
 בזמן ראיית צ' כוכבים, ויצואר בהמשך דבריו
 בסי' ד' צב"ד.

במאן קיי"ל אליבא דרבי יהודה, בזמן התחלת בין
 השמשות - ברבה או כרב יוסף

ח) ובגוף שיטת רבי יהודה דאיפלגי ביה רבה
 ורב יוסף כנ"ל דעת הר"י שם
 דלהלכה קיי"ל כרבה, וז"ל: לכיון דלא איצטר
 כמאן מינייהו עבדינן לחומרא כרבה דספק
 איסורא לחומרא, ועוד דרבה ורב יוסף הלכה
 כרבה כדאמרינן במס' צ"ב (דף קי"ד ע"ב וכו"ה
 בתוס' שם ד"ה והלכתא), הלכך משתקע החמה
 אסור בעשיית מלאכה עכ"ל, וכן פסק הראב"י
 (סי' קל"ט) וצפסקי רי"ד (צסוגיין) וכו"מ
 מציאורי הגר"א (יו"ד סי' רס"ו).

ט) אבל הרא"ש שם מציא משם רבינו יונה
 ז"ל שחולק על הר"י דפסק צהחלט
 כרבה, דזה אינו דלא קיי"ל (במס' צ"ב הנ"ל)
 כרבה נגד רב יוסף אלא היכא דפליגי צצצרות
 דנפשייהו (כיון דרבה היה עוקר הרים ורב יוסף
 היה סיני, וסיני עוקר הרים, עוקר הרים
 עדיף), אבל הכא דמפי השמועה (משמיה דר"י
 אמר שמואל) הם חולקים לא איפסק הלכה כחד
 מינייהו, ועבדינן הכא לחומרא והכא לחומרא,

ומשו"ה לענין תענית י
 להתענות צביהשמ"ש מ'
 לאחר השקיעה עד שי'
 וכ"ה צריא"ז (צסוגיין),
 מחשו' הגאונים (המוצא ז'
 סי' ז"ו) וכ"כ צ"ב ה'
 ופסקו להלכה המחבר צ'
 ס"ט), וכ"ה צאלפסי ז'
 ז"ל), ובס' תורת חסד ו'
 י"ט) מציא מתוס' (מנ'
 צלשון אפשר דממילתא די'
 הלכה כרב יוסף (ועיי"ש
 התוס' היינו להחליט ה'
 מציא שכדברי רבינו יונה
 פ"ה מהלכות מירות הו'
 שם, ושכ"כ הרא"ש ב'
 מלאכי (כלל תקצ"ו) [א'
 דצדבר דפליגי משמיה
 לפסוק כרב יוסף דהיה ו'
 מפי אחרינ'

ובן צחי' רבינו יהונתן
 דחה דברי הר"י
 כרב יוסף, מדאמר ש'
 כוכבים צביהשמ"ש, א"כ
 מתחיל משקעה"ח שאז
 נלריך לומר דכוכב א'
 שקעה"ח, וא"כ קשה
 עדיין יום פשיטא דקו
 עייב"ש (ואגב יולא
 הגאונים דשקעה"ח י'
 וצבאמת צלא"ה אין
 (אפילו כוכב א')

והרמב"ם (כפ"ה מהל' שנת ה"ד) כ' ג' דביהשמ"ש מתחיל משמשקע החמה עיי"ש, וכחז המ"מ שם דפסק כרצה ושכ"כ הרי"ף (כנ"ל) עיי"ש [ולא זכיתי להבין מה שכתב זראש יוסף (להפרי מגדים) במס' שנת שם לתמוה על המ"מ דהרי"ף לא פסק בהחלט כרצה ורק לחומר פסק כדבריו אבל לא לקולא, כגון להקל בשבות ציוס שנת בערב מיד לאחר שקיעת החמה ולתלות שכבר הגיע דביהשמ"ש עיי"ש, וז"ע דאף שמתחלה כ' הרי"ף רק בדרך חומרא (כרצה), אבל הלא אחר כך כתב דכל הש"ס קיי"ל כרצה נגד רב יוסף, אלא שראיתי ברבינו ירוחם (נחיצ שנים עשר פ"א) שהעתיק משם הרי"ף רק מחלת דבריו שפוסק מלד חומרא כרצה אבל לא העתיק סוף דבריו].

ובחי' הרשב"א במס' שנת שם מציא משם מורו שהוכיח דמסוגיית הירושלמי (פ"ק דברכות) מוכח דעיקר הלכה כרב יוסף (אלא שיש להחמיר כרצה), ושלח כדברי הרי"ף הנ"ל שפסק כרצה, והרשב"א שם מלמד זכות ליישב דברי הרי"ף מהוכחת מורו עיי"ש, אבל מלמתי ברשב"א במס' ברכות (דף ב ע"א ד"ה ולענין) סתם כרב יוסף, שכתב שם דלרבי יהודה הו דביהשמ"ש ב' שלישי מיל לפני צאה"כ עיי"ש, ובאמת גם ברש"י (נדה דף נג. ד"ה דביהשמ"ש) סתם כרב יוסף שכתב שם דביהשמ"ש דרבי יהודה היא משכסוף העליון ולא הכסוף התחתון והוא חצי מיל עיי"ש [אלא דחרי תמיהה איכא על דברי רש"י, א] דבמס' שנת הג"ל הגירסא בהיפוך דלרב יוסף דביהשמ"ש הוא משכסוף התחתון ולא הכסוף העליון, ב] דמבואר שם דלרב יוסף הו דביהשמ"ש ב' שלישי מיל לא חצי

ומשו"ה לענין חגיגת יחיד אף שאינו צריך להחטות דביהשמ"ש מ"מ צריך להחטות גם לאחר השקיעה עד שיכסוף התחתון עיי"ש, וכ"ה בריא"ו (בסוגיין, סוף אום א'), וכ"מ מתשו' הגאונים (המובא בתשו' מהר"ם אלעזר ש"ס ז"ו) וכ"כ בס' העיטור (שער המילה) ופסקו להלכה המחבר בשו"ע (יו"ד סי' רס"ו ס"ט), וכ"ה באלפסי זוטא (להרמ"ע מפאנו ז"ל), ובס' תורת חסד (לבעל שמן רוקח, כלל י"ט) מציא מתוס' (מנחות דף לב.) שכתבו בלשון אפשר דבמילתא דקאמרי משמיה דאחרינא הלכה כרב יוסף (ועיי"ש דאולי האפשר שכתבו התוס' היינו להחליט הלכה כרב יוסף), עוד מציא שכדברי רבינו יונה הנ"ל מבואר ברמב"ם (פ"ה מהלכות נזירות הט"ו) כמו שכתב הכ"מ שם, ושכ"כ הרא"ש בהל' טומאה, וע"ע יד מלאכי (כלל תקנ"ו) [אדרבה יש מקום לומר דבדבר דפליגי משמיה דאחרינא מסתבר יותר לפסוק כרב יוסף דהיה סיני ונתן לב יותר לדייק מפי אחרינא, ודוק].

ובן בחי' רבינו יהונתן מלוניל (שעל הרי"ף) דחה דברי הרי"ף, דעל כרחין דקיי"ל כרב יוסף, מדאמר שמואל כוכב א' יום ב' כוכבים דביהשמ"ש, א"כ ליכא למימר דביהשמ"ש מתחיל משקעה"ח שאז נראית ב' כוכבים שאז נצריך לומר דכוכב אחד עוד נראה קודם שקעה"ח, וא"כ קשה למה צריך לומר דאז עדיין יום פשיטא דקודם שקעה"ח יום הוא עיי"ש (ואגב יולא מדבריו שס"ל כשיטת הגאונים דשקעה"ח היינו שקיעה ראשונה) [ובאמת בלא"ה אין מציאות לראות כוכבים (אפילו כוכב א') לפני שקעה"ח].

שמע כן
זאל (סי'
זוקי יומא
יסור כיון
כרבי יוסי
צבה"ל).

מרא כרבי
יס סתמו
זות מתחיל
שך דבריו
התחלת בין

ז ציה רצה
הרי"ף שם
דלא איברר
ינה דפסק
יוסף הלכה
ז ע"כ וכ"ה
שקע החמה
וסק הראב"י
זגיון) וכ"מ
זס"ו).

ז רבינו יונה
דפסק בהחלט
ז ב"כ הנ"ל)
זליגי בסברות
זים ורב יוסף
עוקר הרים
(משמיה דר"י
זק הלכה כד
הכא לחומרא,